

De realiteit van het onzichtbare en de werkelijkheid van de ongeziene werelden

Annie Besant

Annie Besant was de tweede International President van de Theosophical Society (Adyar). Zij ijverde voor vrouwenrechten, onderwijs en zelfbestuur voor India.

Ze schreef samen met C. W. Leadbeater over occult onderzoek, onder meer van atomen (*Occult Chemistry*).

Tegenwoordig zeggen veel mensen dat ze geloven in het bestaan van andere werelden dan de fysieke bollen verspreid door de ruimte, de zonnen en planeten van ons eigen en andere sterrenstelsels. Hoe vaag hun ideeën over de aard van zulke onzichtbare, boven-fysieke, bovenzintuiglijke werelden ook zijn, hoe sterk hun ideeën ook variëren afhankelijk van de religie van de gelovige, allen houden vast aan het idee dat *“niet alles van mij zal sterven”* [Horatius, Odes 3.30], dat de dood geen einde maakt aan het individuele bestaan, dat er “iets” is voorbij het graf.

Als echter de waarde van een geloof afgemeten kan worden naar de invloed die het uitoefent op gedrag, dan zien we dat het geloof in andere werelden maar heel oppervlakkig is. Het gedrag van mensen wordt bepaald door hun geloof in de zichtbare wereld. Hun gedachten, interesses, affecties, centreren zich allemaal hier. Dit is zo uitgesproken dat het gedrag van iemand die werkelijk beïnvloed wordt door het denkbeeld van boven-fysieke werelden excentriek en morbide wordt genoemd.

Dit gebrek aan besef van de realiteit van boven-fysieke werelden komt in de huidige tijd meer voor dan in de oudheid, in het westen meer dan in het oosten. Dat dit zo wijdverbreid is, komt voort uit de opvatting dat het wezen van de mens in het hier en nu geen relatie met deze werelden heeft en geen mogelijkheid om ze waar te nemen. Men beschouwt de mens als levend in één wereld, de wereld van waakbewustzijn, de wereld waarin de zintuigen en het intellect heersen, in plaats van men leeft in verschillende werelden waar het bewustzijn meer of minder uitgesproken functioneert. Hij wordt niet langer verondersteld vermogens te hebben die alle religies aan hem hebben toegeschreven, vermogens die de beperkingen van het lichaam overstijgen. Het actieve agnosticisme van de wetenschapper, van de opinieleiders, wordt weerspiegeld in het passieve agnosticisme van de intellectuele massa's van wie de lippendienst aan het boven-fysieke niet in overeenstemming is met hun gedrag in het dagelijkse leven.

Het is niet voldoende om over boven-fysieke werelden te denken als over werelden waarin wij misschien zullen, of zelfs moeten, overgaan na de dood. Als het besef van deze werelden gedrag wil beïnvloeden, moet het een constant feit in het bewustzijn zijn, en moet de mens bewust leven in “de drie werelden”: de fysieke, de astrale en de hemelse. Voor de mens is nu eenmaal alleen dat reëel waarop zijn bewustzijn reageert. Als zijn bewustzijn er niet op reageert, dan bestaat het niet voor hem. De grens van zijn reactiemogelijkheid is de grens van zijn (h)erkenning van wat bestaat.

Een mens kan omgeven zijn door een spel van kleuren, maar als hij geen ogen had, het voor hem niet bestaan. Golven van muziek zouden om hem heen kunnen wervelen, maar zonder oren zou er voor hem alleen stilte zijn. Zo kunnen de onzichtbare werelden op een mens inspelen, maar als hij zich niet bewust is van hun aanwezigheid, bestaan ze voor hem niet. Zolang deze ongevoeligheid voortduurt, kan geen enkele beschrijving die werelden levend, werkelijk maken. Zij moeten voor hem als de droom van de dichter blijven, het visioen van de schilder, de hoop van de optimist. Buitengewoon mooi wellicht, maar zonder bewijs, zonder substantie, zonder werkelijkheid.

Kunnen de onzichtbare werelden bewust worden gemaakt, kunnen wij daarop reageren en hun leven delen? Zijn er vermogens in de mens die nog niet ontwikkeld zijn, maar die door evolutie ontwikkeld zullen worden? Zou de mens vergeleken kunnen worden met een bloem die nog niet geopend is, met vermogens die verborgen liggen, zoals de stamper en de meeldraden in de knop? Zijn de profeten, de heiligen, de mystici, de zieners de mensen in wie deze vermogens tot bloei zijn gekomen? Zijn hun methoden van gebed of meditatie de wetenschappelijke kweekmethoden om de knop te laten ontluiken?

Op zoek naar het antwoord op deze vraag kunnen we terugkijken in het verleden, of het heden analyseren, we kunnen de religies uit oude tijden bestuderen, of we kunnen kritisch kijken naar onze eigen gesteldheid en proberen de bestanddelen daarvan en hun relaties tot onze omgeving te begrijpen. Op die manier kan er misschien enig resultaat worden geboekt.

Als we naar de religies uit het verleden kijken, vinden we bij allemaal één toonaangevend idee: dat het zichtbare universum een afspiegeling is van het onzichtbare. We vinden dit onder meer in Egypte, in India, bij de Hebreeënen, bij de Griekse filosofen en bij Paulus (Rom. 1:20). Overal is de overheersende gedachte dat er een onzichtbare wereld bestaat die écht is en een zichtbare wereld die ónecht, een kopie, een weerspiegeling is. Alleen de ene werkelijkheid is eeuwig en alleen het eeuwige kan bevredigen, want “*Gij zijt Dat*” (*Tat Tvam Asi*). Het ware manifesteert zich als onwaar, het eeuwige vermomt zich als voorbijgaand. Hoe vreemd is de paradox, hoe volledig de omdraaiing, waarbij het onwerkelijke beschouwd wordt als de enige werkelijkheid en het voorbijgaande als het enige bestaande.

Gedurende de onmetelijke tijdsduur van alle oude religies werd de mens beschouwd als een onsterfelijk bewustzijn dat werd versluierd in materie. Dat bewustzijn werd meer en meer beperkt naarmate de sluiers van materie dichter en dichter werden.

Zijn diepste verwantschap was met de wereld van ideeën en iedere wereld werd meer onwerkelijk, meer illusoir, naarmate de materie waaruit zij was samengesteld dichter en grover werd. De zintuiglijk waarneembare werelden waren, zoals hun naam zegt, schijnwerelden, niet werkelijk, en de mens moet door deze schijn heen dringen om de kern van werkelijkheid te bereiken.

De geest voorziet het denken van een kleed en legt over het denken het gewaad van de zintuigen om in contact te kunnen komen met de intellectuele en de zintuiglijke werelden. De mens, het samengestelde resultaat, moet boven de zintuigen, boven het denken uitstijgen, om zelfbewust geest te worden. Zoals hij in zijn geest het geestelijke kent, zo kent hij in zijn denken het intellectuele, en in zijn zintuiglijke kleed het zintuiglijk waarneembare.

Het zintuiglijke kleed is drievoudig en iedere laag verbindt de mens met een materiële wereld: de hemelse, de astrale en de fysieke. Al deze werelden zijn echt zichtbaar, want iedere wereld kan gekend worden door zintuigen die zijn samengesteld uit haar specifieke materie. Echter alleen de grofste is zichtbaar voor de doorsnee mens, omdat in hem alleen de grofste, dichtste laag van het zintuiglijk kleed werkzaam is. Naarmate de subtielere lagen van het zintuigkleed zich ontwikkelen tot een vergelijkbare werkzaamheid zullen voor de mens de subtielere werelden zintuiglijk waarneembaar worden, concreet voor zijn zintuigen.

Zo werd het in oude tijden onderwezen en zo wordt het heden ten dage aangegeven in de theosofie. Het pseudo-onzichtbare, dat gezien kan worden hoewel het onzichtbaar is voor vleselijke ogen, zal zichtbaar worden naarmate de evolutie voortschrijdt en de fijnere lagen van het zintuiglijk kleed tot functionele activiteit komen. Dan zullen de drie werelden “het zichtbare universum” worden.

Een dergelijke werkzaamheid kan zelfs in de huidige staat van evolutie door speciale methoden tot stand worden gebracht, zodat de mens bewust in “de drie werelden” tegelijk kan leven. Voor mensen die hiertoe in staat zijn stoelt de werkelijkheid van de drie lagere onzichtbare werelden op dat zogenaamd onweerlegbaar bewijs: het bewijs van de zintuigen.

Veel mensen denken misschien aan deze zintuiglijke ontwikkeling als zij spreken over het verkrijgen van bewijs van het voortbestaan van het individuele bewustzijn aan de andere kant van de dood. Zulk bewijs zal echter nog voor aanzienlijke tijd buiten het bereik van de meerderheid der mensheid blijven, hoewel de minderheid die dit wel kan verkrijgen, langzaam toeneemt.

Het is goed te bedenken dat deze uitbreiding van kennis, hoe waardevol ook, ons op zijn hoogst bewijs kan leveren van een voortzetting van het leven na de dood, niet van onsterfelijkheid. De drie werelden behoren alle drie tot werelden van verschijnselen, steeds veranderend, en daardoor voorbijgaand. Zij voegen aan ons fysieke leven een astraal en een hemels leven toe. Zij bieden ons drie zichtbare werelden in plaats van één. Zij verbreden onze horizon, en vergroten onze materiële erfenis. Zij geven ons echter geen zekerheid van onsterfelijkheid; dat kunnen ze niet.

Ik zeg dit niet om de verdere verbetering van ons zintuigkleed onder te waarderen, maar om de zintuigen in het juiste perspectief te plaatsen met betrekking tot onze kennis van de bovenfysieke werelden, net zoals we hebben geleerd om hen de juiste plaats te geven bij onze kennis van de fysieke wereld. Als we zorgvuldig de kennis analyseren die wij dagelijks door waarneming opdoen en die we direct gebruiken voor ons gedrag, dan zien we dat daarvan heel weinig rechtstreeks uit de zintuigen komt. Steeds speelt het denken hierbij een grote rol.

Het denken neemt op wat het oog waarneemt, vergelijkt het met vorige waarnemingen, beoordeelt het en trekt conclusies. De zintuigen worden voortdurend gecorrigeerd en aangevuld door het denken.

Het oog van een heel jong kind ziet als het onze, maar het ziet voortdurend onbekende, nieuwe dingen. Het ziet omtrek en kleur, maar het heeft nog geen idee van ver en dichtbij, van de relatie tussen de delen die een geheel vormen. Als het oog ziet onder totaal nieuwe omstandigheden, kan het gemakkelijk misleid worden.

Als onze fijnere zintuigen op subtielere gebieden beginnen te werken, zijn zij als de ogen van het kleine kind op het fysieke gebied. Daar achter bevindt zich echter een actief werkend, volwassen denken dat vol zit met ideeën die werden gevormd door gewaarwordingen op het fysieke gebied. Deze inhoud wordt geprojecteerd op de contouren die het astrale zintuig aanlevert en de mens 'ziet' een astraal object. Net als op het fysieke gebied komt het grootste deel van de waarneming uit het denken. Het denken heeft echter geen ervaring met astrale waarnemingen. Als iemand 'ziet' op het astrale vlak projecteert het denken die niet passende herinneringen uit de fysieke wereld op de astrale waarnemingen. Daarom zijn de eerste astrale waarnemingen het meest misleidend. Zonder training blijven ze vervuld van het fysieke. Dit is een belangrijke bron van vergissingen die voortdurend over het hoofd wordt gezien.

Om zeker te zijn van onze onsterfelijkheid is er iets heel anders nodig dan het verfijnen van onze zintuigen: iets wat te maken heeft met *leven* en niet met de voertuigen van het leven. We kunnen trede voor trede omhoog klimmen op de aardse ladder, maar toch zal dat nooit tevreden stellen: steeds zijn er oneindigheden boven en beneden ons die ons doet duizelen en ons klein maken. Het lijkt er weinig toe te doen op welke sport van de ladder we staan. Dit breidt zich steeds verder uit: de ene menigte verschijnselen volgt na de andere in een eindeloze reeks, ontelbaar als de zandkorrels op het strand.

Als de woorden van de mystici waar zijn, moeten we ons, als we wijsheid zoeken in plaats van kennis, naar binnen richten, niet naar buiten.

Hoe ver we onze zintuigen ook uitbreiden of verfijnen, zij kunnen ons niet invoeren in de werelden die werkelijk onzichtbaar zijn. Dat is niet de wereld van verschijnselen, niet de wereld van gedachten en gedachtevormen. Om daar te komen moet het bewustzijn zijn de vermogens, die het altijd al bevatte, ontplooiën en de goddelijkheid die zijn verborgen aard is, manifesteren. Bewustzijn is de werkelijkheid, geconditioneerd door materie, en we moeten in de diepten van ons eigen wezen duiken als we de zekerheid van onsterfelijkheid in bewuste eenwording met het ene willen vinden. Bewustzijn is het Altijd-Onzichtbare: *niet in het zichtbare woont zijn vorm; niemand kan hem met*

het oog aanschouwen [Shvetashvatara Upanishad 4.20]. Toch zit hierin de absolute zekerheid van de realiteit van het 'altijd-onzichtbare', van dat wat ontsnapt aan zowel de zintuigen als het denken.

Zoals het oog reageert op licht, het oor op geluid, materie op materie, zo moet het bewustzijn leren te reageren op bewustzijn, het spirituele op het spirituele. Als dat geleerd is, kan het vraagstuk van dood ons nooit meer van ons stuk brengen, noch kan twijfel ons overvallen over het bestaan van werelden die noodzakelijk zijn voor het voortleven van de onvolmaakte schim. Als bewustzijn zijn eigen inherente onsterfelijkheid realiseert, dan weet het dat het uiteindelijk onafhankelijk is van de drie werelden, dat het een spirituele entiteit is die behoort tot de spirituele wereld.

Het antwoord op de vraag, 'Kunnen we dit weten of alleen maar hopen?' wordt zowel door religie als filosofie gegeven. De grootsten der mensheid zeggen dat deze kennis binnen het bereik van de mens ligt. Het is de brahma-vidya, de gnosis, theosofia. Dat oude, smalle pad waarlangs mensen sinds onheuglijke tijden zijn gegaan, de grote leraren van iedere religie en de discipelen die volgden in hun voetstappen, dat oude smalle pad staat tegenwoordig net zo open voor de huidige mens als voor mensen in het verleden. Het zelf van de mens is in de eenentwintigste eeuw net zo goddelijk als in de eerste eeuw of duizend jaar daarvoor. God is net zo dicht bij de menselijke geest, want de geest is het kind, de emanatie van de godheid en de geest kan weten, omdat hij gelijk is aan zijn ouder.

De Upanishaden zeggen dat het bewijs van het bestaan van God berust op de overtuiging van de mens zelf. Dat is het enige kostelijke bewijs: de getuigenis dat de goddelijke werkelijkheid komt uit de werkelijkheid binnen in ons. Daarom kan de mens de realiteit van het altijd-onzichtbare en de werkelijkheid van de - nu nog - onzichtbare werelden kennen.

Om deze getuigenis te zoeken vraagt religie de gelovige om het pad van gebed te betreden. Door intens geconcentreerd gebed kan iemand, mits zijn leven rein is, het zintuigkleed doorbreken zodat geest zich met geest kan vermengen, het menselijke met het goddelijke. De lyrische extase van gebed kan de gelovige opheffen tot het object van devotie en zo kan hij het geluk van eenheid smaken, de onuitwisbare vreugde van de Heer. Nooit zal hij daarna meer de werkelijkheid van die hoge eenwording betwijfelen. Minder intens kan de biddende mens in ieder geval de innerlijke werelden ervaren, hun vrede en hun vreugde voelen en zich koesteren in hun licht.

Deze ervaringen zijn feiten in het bewustzijn. Zij heffen de mens op voorbij alle twijfel aan de werkelijkheid van het onzichtbare. Om dit 'subjectief', een 'reflexbeweging op gebed' te noemen is geen verklaring en doet niets aan de waarde van de ervaring af. Dat het bewustzijn kan worden verwijfd, opgetild, verlicht is een heel belangrijk *feit*. De mens weet zichzelf in contact met een voller bewustzijn, een opborrelend leven. Zijn honger is gestild en het voedsel komt tot hem uit andere, niet fysieke gebieden. Langs de weg van gebed kan de mens zekerheid over het bestaan van het onzichtbare verkrijgen. Voor de eenvoudige godsdienstige mens is dit pad het gemakkelijkste.

Er bestaat echter ook een ander pad, waarnaar de filosofie verwijst, waarbij de mens zich naar binnen richt en de zekerheid van de werkelijkheid binnen in zichzelf vindt. De enige zekerheid voor ons allemaal, die geen bewijs nodig heeft en die niet versterkt kan worden door denkwerk, is de absolute zekerheid: *Ik ben*. Dit is de kern van het bewustzijn, het fundament waarop al het andere gebaseerd is. Al het andere is ervan afgeleid.

We leiden het bestaan van materie af uit de veranderingen in ons bewustzijn die veroorzaakt worden door dingen buiten ons; we leiden het bestaan van mensen om ons heen af uit wat wij van hen gewaar worden. Alles wordt afgeleid, alles verandert, maar dat ene nooit. In die stabiliteit, die onveranderlijkheid, zit het kenmerk van de werkelijkheid. De werkelijkheid verandert niet, zij is eeuwig. Dit ene onveranderlijke iets is de werkelijkheid gehuld in vorm.

In de huidige staat van evolutie zetelt dit zelfbewustzijn in de meesten van ons in het lagere denken [*kama-manas*]. Het stadium van evolutie van ieder bewust wezen kan beoordeeld worden naar de zetel van bewustzijn. Als dat in het fysieke lichaam [*sthula sharira*] zit, is er bewustzijn, maar geen zelfbewustzijn. Dan bestaat er geen onderscheid tussen het ik en de inwerking van gewaarwordingen.

Hoger op de ladder van zijn bevindt het bewustzijn zich in de tweede laag van het zintuigkleed [*kama-prana*], zoals bij dieren en laag ontwikkelde mensen. Zij identificeren zich met het leven van gewaarwordingen en met de gedachten die die gewaarwordingen ondersteunen. Vandaar komt men geleidelijk tot een bewustzijn dat zich identificeert met het denken: men stijgt uit het leven van gewaarwordingen naar het leven van denken. In het lagere denken [*kama-manas*] spelen gewaarwordingen nog steeds een belangrijke rol, maar dan stijgt de mens naar het leven van het hoger mentale denken of intellect [*buddhi-manas*]. Het lager denken wordt zijn instrument en hij houdt op zich ermee te identificeren. Van het leven van het intellect moet men opstijgen naar het leven van de geest [*atma-buddhi*]. Dan kent men zichzelf als de ene.

De zetel van zelfbewustzijn wordt verplaatst van het lagere naar het hogere denken door onvermoeibaar denken, door de intellectuele inspanning van de student, de filosoof en de wetenschapper, als de laatste zijn gedachten verschuift van objecten naar principes, van verschijnselen naar wetten. Zoals alleen ingespannen denken de zetel van zelfbewustzijn, van het denken naar het intellect kan verplaatsen, zo kunnen alleen diepe concentratie en meditatie de zetel van zelfbewustzijn verplaatsen van het intellect naar de geest.

De mens die weloverwogen zijn eigen ontwikkeling wil versnellen moet, als hij het leven van de zintuigen heeft overstegen, ernaar streven om te leven in de intelligentie in plaats van alleen in uitwendige activiteit. Als hij slaagt zal hij steeds effectiever worden in de buitenwereld, want hij zal zijn plichten daar met minder inspanning, met minder energieverspilling vervullen. Kracht, kalmte, sereniteit, uithoudingsvermogen kenmerken hem en maken hem doeltreffend in het helpen van anderen en meer efficiënt in zijn dagelijkse werk. Terwijl hij trouw zijn plichten vervult, zetelt zijn ware

leven van binnen en oefent hij dagelijks de hogere vermogens van het intellect naarmate die zich ontplooiën.

Als hij er vertrouwd mee raakt, zal hij in de duisternis voorbij het intellect kijken en door geconcentreerde meditatie het licht proberen te zoeken dat voorbij die duisternis ligt, het licht van de werkelijkheid, van het Zelf [*atman*]. In de stilte zal het spirituele bewustzijn omhoog komen dat beantwoordt aan de subtiele trillingen van een onbekende wereld. Eerst zwak en dan steeds sterker. Steeds moediger beantwoordt dat hoger bewustzijn aan dat wat buiten is en realiseert het innerlijke. Hij weet zichzelf geest, hij weet zichzelf goddelijk.

Voor zo iemand liggen alle werelden open; de natuur heeft *geen sluier in al haar koninkrijken*. De hemelen spreiden zich om hem heen en levende zelden, geïncarneerd en niet-geïncarneerd, bevolken de verschillende werelden. Hij weet dat dood niets is, dat het leven zich altijd verder ontwikkelt; niet doordat hij met de fijnere organen van het zintuigkleed de astrale en mentale lichamen van hen die zijn overgegaan heeft gezien en zo de ononderbroken continuïteit van het leven hier en daar waarneemt, maar omdat hij weet dat bewustzijn eeuwig is, niet onderworpen aan dood.

Voor hem is het universum geworteld in leven en de veranderende vormen zijn niet belangrijk, omdat de werkelijkheid *IS*, hoe vormen ook mogen veranderen. Deze absolute overtuiging heeft geen bewijs van verschijnselen nodig om haar zekerder te maken: zij is gebaseerd op de aard der dingen. De werkelijkheid van de onzichtbare wereld is hem bekend, maar zijn rots is de realiteit van het altijd-onzichtbare. Alle werelden zijn werkelijk, omdat zij de maskers van de werkelijkheid zijn, maar ze kunnen alle verbleken als schaduwen en toch zal de werkelijkheid blijven bestaan.

Uit: Hoofdstuk 7 Kurt Leland, *Invisible Worlds, Quest books*.

Vertaling: Marianne Plokker